

IVAN BERGINC JE ŠEL PRED STO LETI KOT PRVI ČEZ STENO

TRIGLAV – GORA Z OBRAZOM

TONE STROJIN

Ob stoletnici domnevno prvega vzpona čez Severno triglavsko steno je bila 11. avgusta letos pred Aljaževim domom v Vratih slovesnost, ki jo je pripravilo Planinsko društvo Dovje Mojstrana. Slavnostni govornik je bil dr. Tone Strojina, predsednik planinskega društva-organizatorja, Stanko Kofler, pa je ob tej priložnosti prvič predstavil javnosti sliko domnevno prvega plezalca čez Steno Ivana Berginca, delo akademskega slikarja Jake Torkarja. Slika bo visela v Triglavskem planinskem muzeju v Mojstrani. Dogodek sicer ni bil deležen velike publicitete, v razmišljanjih dr. Strojina pa je toliko za slovensko planinstvo in sedanjosti trenutke pomembnih misli, da njegov govor v celoti objavljamo. (Op. ur.)

* * *

Pred desetletjem in več smo v Bohinju slavili 200-letnico prvega registriranega vzpona na Triglav, letos pa slavimo stoto obletnico domnevno prvega vzpona čez njegovo severno steno.

Če Triglav še skriva uganko, ali so bili na njegovem vrhu prvi vsi štirje srčni možje ali pa eden prvi pred ostalimi, je

Torkarjeva slika Ivana Berginca na panoramski sliki Severne stene Triglava v Vratih

(Foto: Franc Urbanija)

tudi pri prvem vzponu čez Steno še ostala neznanka, ali se je to zgodilo pred sto leti ali morda že prej in ali je bil po ustnem izročilu Ivan Berginc, po domače Štrukelj, res prvi.

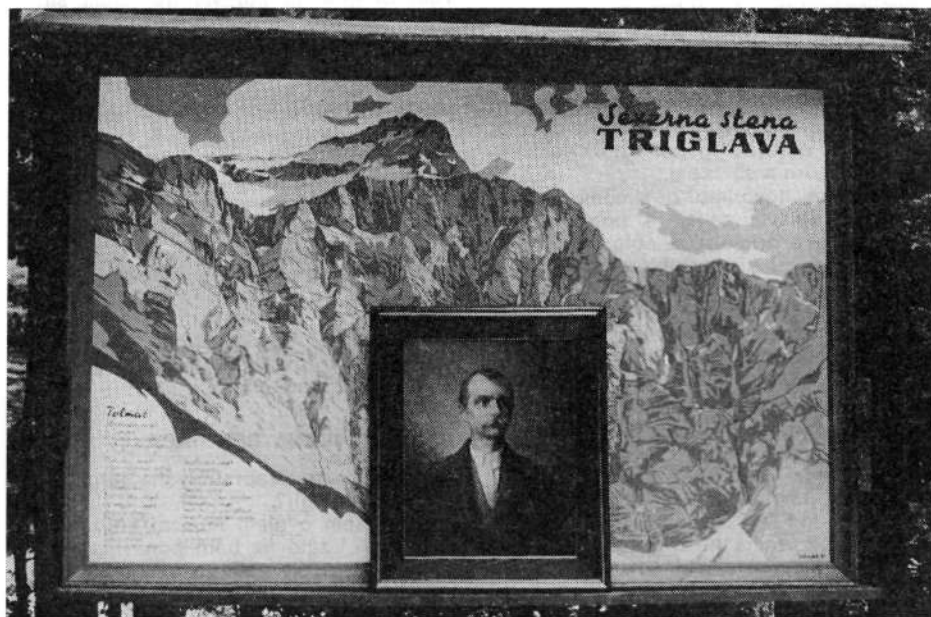
Jakob Aljaž je v svojih Spominih zapisal, da »lovcu srce ne miruje, dokler ne pride na vrh«. Ali to ni pisano na kožo neznanemu divjemu lovcu? Tako Triglav še kar hrani svojo uganko, mi pa v vzponu Ivana Berginca vidimo prvi domnevni vzpon čez Steno.

SIMBOL SLOVENSKEGA NARODA

Vsak simbol, vsako simbolno dejanje, kot je tudi prvi vzpon čez Steno, ima nujno v sebi vsaj nekaj simbolnega, legendarnega le v primeru, če ostane v celoti nekaj ne povsem razjasnjene. In tak je v celoti tudi naš Triglav kot nacionalni simbol, ki je prerasel že kar v mit. Tak je Triglav s svojimi srčnimi možmi in po Tumovem sporočilu s prvim znanim plezalcem.

Spoštovani gorniki!

Zbrali smo se danes pod enim od redkih simbolov za slovenski narod, pod simbolom, ki ne spreminja ne barve, ne režima, ker raste iz zemlje, iz kamna, iz naše domovine, iz zavesti narodnega bitja. Res je, da slovenski narod ni od včeraj, kot je res, da nima bogve kakšne zgodovine, da pa je imel svoja dobra in tudi

krvava leta — tako kot vsak narod na našem planetu. Zato ni naš narod nič manj zgodovinski od drugih narodov. Da je bil na zunaj v zgodovini manj viden (nekateri mu zato očitajo, da je nezgodovinski), je bil vzrok v tem, ker nikoli ni stremel za osvajanji in za prestopanjem etničnih mej, da bi prišel v zgodovino. Bil pa je naš narod toliko moder, da se ni nikoli tepel na mrtvo: morda je že zdavnaj vedel, da sila lahko rodi le silo. Zato je preživel.

V zadnjem času se državotvornost našega naroda oglašča kot nikoli doslej v slovenski zgodovini. Veča se tudi zanimanje za slovenske narodne simbole. Imamo skoraj javni nenagradni natečaj: ali karantanski panter, ali knežji kamen, ali celo vojvodski prestol. Toda že zdavnaj so prešli karantanski knezi, knežji kamen je za vrati celovškega muzeja v drugi državi in vojvodski prestol pod Gospo Sveto le poredko doživlja domovinski obisk. Triglav pa je tu, ves naš in nad nami, iz kamna, ki ga ni izklesala človeška roka, pač pa Narava, ki je našemu narodu odmerila čudovit svet na našem planetu.

Zato je lahko le Triglav naš narodni simbol, vendar ne tak, kot je v komunističnem grbu z žitnim klasjem, ki ga pri nas nikdar po vojni ni bilo dovolj, pa tudi ne z rdečo zvezdo, ki je bila uvožena iz vzhodnih lagerjev.

DEL SLOVENSKE DEDIŠČINE

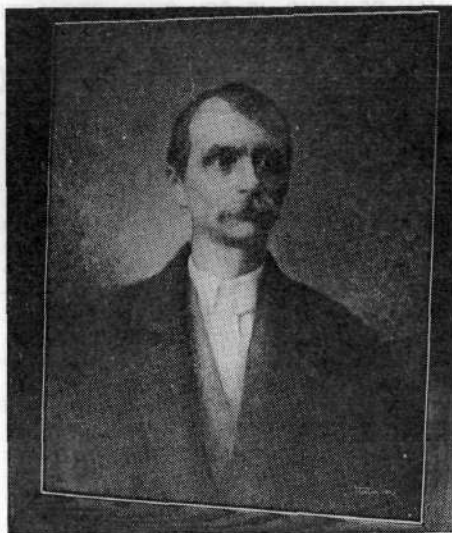
Če smo si soglasni, da je Triglav naš narodni simbol, potem nam preostane še ugotovitev, od kod in kje kaže naš Triglav najbolj majestetsko podobo, od kje je najbolj podoben knežjemu kamnu ali vojvodskemu prestolu v naravi.

To je Triglav s Steno ali od Sovatne!

Od tu najbolj simbolizira suverenost, granitnost in izklesanost in težko bi v gorskem svetu našli goro s takim obrazom, kot ga ima Triglav. S svojim izročilom, zgodovino, naravno in kulturno dediščino je Triglav gora z obrazom.

Zakaj toliko govorimo o simbolu, o narodu, o Triglavu, zakaj je potreben tak uvod v neko triglavsko obletnico? Preprosto zato, ker gre za obletnico domnevne prvega vzpona čez Triglavsko steno, ki je zavít v legendo, kot je vse, kar je v zvezi s Triglavom. Samo v Triglavu je poleg tega povezano vse: človek in narod, svoboda in višina, domovina in zgodovina.

Le kako bi naj neki simbol ostal mit, če bi bil do kraja razvozlan (nekoč smo rekli dialektično pojasnjen)! Tak simbol bi bil le pohojen in onečaščen v svojem jedru. Še ljudi in umetnost, ki je sol naroda, zanima tisto, kar je skrivnostno, kar zavdaja, da misel prevzema in srce trepeče. Le v tem je draž simbolov. Samo taki so lahko simboli in prelomni zgodovinski trenutki ter vse ostalo, kar je narodovo blago.

Jaka Torkar: Ivan Berginc-Štrukelj

Tudi Berginčev vzpon čez Severno steno levo in desno od sedanje Slovenske smeri je v nekem smislu legenda, ker se je ohranil v ustnem izročilu kot dejanje preprostega človeka iz naroda. Berginčev vzpon ni bil naročen, nihče ni zanj razpisal nagrade. Prej bi rekli, da je bil skriven, saj bi ga takratna gosposka lahko označila kot krivolov. Zato verjamem, da je bil Berginčev vzpon storjen iz notranje sle in potrebe — enako kot je za svoje strme vzpone nekoč zapisal Valentin Stanič, prvi alpinist sploh v Vzhodnih Alpah in našega, slovenskega drevesa list.

Tudi Berginc je kot vsi trentarski sinovi plezal samouk in neznan. Samo kar je o njih pisal Kugy, se je ohranilo zgodovini, vse drugo je vzel čas pozabe. Zato je ustno izročilo, ki ga je povzel Tuma, zapisala pa Debelakova in drugi, temu vzponu pridodalo legendo, zaradi česar je dejanje deponirano v slovensko planinsko dediščino, ker gre pač za prvi domnevni vzpon — ob vsem upoštevanju tiste Aljaževe domislice, da »lovcu srce ne miruje, dokler ne pride na vrh«.

Zato je ta triglavsko obletnica na svoj način tudi pozornost do vseh trentarskih divjih lovcev, znanih in neznanih, ki sta jim dr. Julius Kugy in Evgen Lovšin, vsak iz svojega zornega kota, s knjigami postavila knjižni spomenik.

PORTRET IVANA BERGINCA

Kdo je bil pravzaprav Ivan Berginc, po domače Štrukelj?

Osebnost sem o njem napisal knjižico Prvi čez steno,¹ zato ne bom ponavljal. Ob tej

¹ Tone Strojín: Prvi čez steno — esej o Ivanu Bergincu; tisk Grafika Soča, založilo PD Nova Gorica, 1986.

priložnosti naj povem le to, da je bila Berginčeva življenjska zgodba ena od trentarskih življenjskih usod, morda še bolj tragična od drugih: umorila ga je človeška roka in ga vrgla v Sočo. Niso ga vzele gore, pač pa hudobija človeka.

Ivan Berginc sam ni zapustil nikakršnega zapisa. Največ o njegovih vzponih — vendar kljub vsemu malo — vzvemo od Kugyja, saj je bil njegov vodnik, najbolj tih in skromen med vsemi njegovimi vodniki. Je pa v času svojega življenja sodil med štiri »ta hude Trentarje«, kar že nekaj pove. Znana je slika štirih velikih, po kateri je izdelan tudi njegov portret, delo akademskega slikarja Jake Torkarja.

Zgodbe kateregakoli od trentarskih vodnikov ne moremo drugače povezovati kot z gorami, Berginčevo pa zaradi usode lahko povežemo z Zlatorogovim naukom. Ker je odkrival in odkril skrite koticke Zlatorogovega kraljestva, ga je doletela smrt.

Sicer pa je Zlatorogov nauk danes zgoornejši kot kdajkoli prej. Bolj ko s hoteli, kočami, transverzalami in stezami, s cestami, sečnjo, avtomobili zastrupljamo vode in zrak, povzročamo nemir in bremenimo prostor za nesnago, bolj si skrajšujemo in ožimo svoj življenjski prostor in onesnažujemo življenje.

Ko bo nekoč zgodovina presojala uspešnost slovenske planinske organizacije, je ne bo cenila po tem, ali je bila bolj ali manj ideološko naravnana, povezana s politiko in nacionalno in ljudsko vzravnana,

ampak po tem, koliko je sama znala ohraniti naravo, Zlatorogov vrt povsod tam, kjer hodi slovenski planinec. Najbrž število kilometrov markiranih, v skalo nastreljenih in s klini obitih poti ni po Zlatorogovem nauku in najbrž tudi ne po ekološkem. Tudi gostota stez, križanje transverzal, pa tudi detergenizacija higiene v kočah in sanitarije z izplakovanjem v kočah niso na ravni nekdanj bolj po kmečko modrih, a naravovarstveno učinkovitih rešitev v kočah. Kako je z odpadki, pa vidimo vsepovsod.

Namesto gorništvá smo razvili visokogorski turizem. O kakšnem Zlatorogovem parku ne moremo več govoriti, pač pa le o Triglavskem — žal le s slabim priokusom. Slehernemu še tako prizanesljivemu strokovnjaku je, žal, jasno, da je Triglavski narodni park (sam v sebi simbol) le prej iluzija kot pa legenda.

ZGODOVINA ALI SLAVOSPEVJE?

Vsaka triglavska obletnica je zato sporočilo in nekakšen moralni nauk. Ob vsakem jubileju — in tako tudi danes² — se moramo vprašati, v čem je smisel in pomen jubilejev. Ali so jubileji zgodovina ali slavospevje?

Če so jubileji slavospevje, gre za nečimrnost in napuh — ali za delovne zmage po boljševidni; če pa v jubilejih vidimo

² Po naključju je današnja proslava na isti dan, ko se je 11. avgusta 1924 v Severni steni Triglava ubil dr. Klement Jug.

namesto komentarja

GORE IN LJUDSTVO

Za plebs ali demos je značilno, da je skupina posameznikov, ki šteje le kot aritmetična vsota ali seštevek posameznikov. Aristokracija, organizacija in hierarhija pa pomeni sistem, v katerem vsak posameznik šteje le kot dobro utečen, poslušen in namazan kolešček v mogočnem stroju. V preteklih obdobjih je veljalo, da si le aristokracija lahko privoščiti toliko prostega časa in profitov, da se lahko vdaja razvoju svoje individualnosti.

Toda ta individualnost je bila nujni sestavni del podobe aristokracije in s tem v bistvu anti-individualnost, saj je bila popolnoma vnaprej določena, o čemer pričajo točno določeni slogi, ki jih je v posameznih obdobjih moral upoštevati in spoštovati vsak član

organiziranega sistema, to je establishmenta, medtem ko je bila resnična svoboda individualnosti, čeprav na mnogo nižji ravni, pri plebsu.

Tudi današnja subkultura punka je v mnogočem lahko le izraz establishmenta, če pomeni modno muho, ki se je oprijemljejo otroci premožnih staršev, ko dajejo kontrastni negativni odraz sloga svojih staršev; vendar pa je tudi punk sam po sebi organiziran slog in s tem strogo antiindividualen. Gore kot prirodno okolje, v katerega ne segajo tipalke hierarhije (v gorah odloča moč pljučnih mišic in ne posedovanje zvočnikov!), so priljubljeno pribežališče mladih in ljudi zunaj sistema.

Ker pa smo vsi ljudje v svojem delovniku tako in drugače organizirani, v voznem redu prometnih sredstev, v delovnem času, delovnih organizacijah in delovnih obveznostih, želimo v prostem času iz take in drugačne »organiziranosti«² pobegniti in se spet prikopati — do samih sebe.

Boris Ogrizek

zgodovino, potem je ta zgodovina zato, da se iz nje tudi kaj naučimo, potegnemo kakšen nauk. Toda če je dogodek prerasel v simbol, kot je v Berginčevem primeru, potem sta tak dogodek in njegov jubilej kulturna dediščina naroda in planinske organizacije.

Narod, ki ni pogledal v sleherni kotiček svoje dežele, tudi v Triglavsko steno, ni vreden svoje domovine. Ivan Berginc je bil domnevno prvi, ki je izpolnil to narodno dolžnost.

Kaj nam tak jubilej pomeni danes?

Triglav in njegova planinska dediščina pripadata narodu. Triglava narodu ne more in ne sme vzeti ne politika, ne reklama, ne hotelirstvo, ne rekorderji in virtuozji. Triglav ne more in ne sme postati panó različnim samoreklamnim prireditvam. Tisti, ki hoče iz Triglava delati cirkus, ostane sam cirkuški klovn.

Zato Triglava ni mogoče jemati drugače kot le s kulturnozgodovinske in narodne strani. Da je Triglav tudi oseben, je le zato, ker je zdaj fizično dostopen. Tudi v tem pa je socialnost njegovega simbola.

Triglav je oseben tudi zato, ker ga vsakdo občuti kot strahopetnež ali heroj. Najbolj Triglav odkriva vsakdo sam, zato trdim in bom trdil, da je Triglav gora z obrazom, v katerem lahko vsakdo vidi samega sebe. Ker je triglavsko pohodništvo seštevek vseh triglavskih romarjev, je Triglav gora z obrazom naroda.

Kugy, nemški poet Julijskih Alp, se je nekoč izrazil takole: »Triglav ni gora, Triglav je kraljestvo.« Ne morem si kaj, da k tej romantiki ne bi s slovenske strani dodal: Triglav je simbol in vezilo domovine. Zato Triglav ne sme biti le za pogumne ljudi. Razumimo ga raje enako, kot ga je pisatelj Janez Mencinger, ki je zapisal, da »na Triglav hodim še danes in bom vedno hodil na krilih nebeške fantazije«.

Samo tako lahko hodi na Triglav vsak zaprisežen ljubitelj narave. Samo tako bomo še ohranili Zlatorogovo kraljestvo in bog-nedaj, da bi moral kdaj Zlatorog stresti svojo jezo nad ljudmi, nad narodom, ki je po Cankarju poselil danes še, a vedno manj »nebesa pod Triglavom«.

NANGA PARBAT (8125 m) JE SPREJEL NAŠO ALPINISTKO

DRUGA SLOVENKA NA OSEMTISOČAKU

MARJAN RAZTRESEN

Marija Frantar, vrhunska slovenska alpinistka iz Ljubljane, je postavila nov slovenski ženski višinski alpinistični rekord: 31. julija letos je (skupaj z Jožetom Rozmanom iz Tržiča) stopila na vrh 8125 metrov visoke gore Nanga Parbat v pakistanskem delu Himalaje. Bila sta edina tako uspešna alpinista iz 19-članske slovenske meddruštvene odprave, ki je pod vodstvom Mariborčana Toneta Golnarja konec junija odšla na pot, postavila 3. julija na višini 3560 metrov pod južno steno gore bazni tabor in nato julija postavila na gori tri višinske tabore (5100, 6100, 7100 metrov). Dne 24. julija so iz baznega tabora odšli proti vrhu gore Frantarjeva, Rozman in Robi Držan iz Ljubljane ter na višini 7500 metrov postavili še četrti višinski tabor. Držan se je počutil slabo in je sestopil, druga dva pa sta v šotorčku en dan čakala na izboljšanje vremena, 29. julija pa sta se začela od tod vzpenjati po severni strani grebena. Dvakrat sta bivakirala, 31. julija okoli petih popoldne po lokalnem času pa sta bila na vrhu. Šele 2. julija sta se vrnila v bazni tabor.

ZAKAJ PRAVZAPRAV PLEZATI?

— *Kdo je Marija Frantar, ki je kot druga Jugoslovanka (Slovenka) stopila na vrh kakšnega osemtisočaka?*

Stara je 34 let, je učiteljica zemljepisa in zgodovine, zaposlena je kot referentka pri Chemo v Ljubljani, je poročena in mati hčerke Marjetke, stare deset let, »ki že malo poplezava«, kot pravi njena mama. Marija Frantar je članica alpinističnega odseka Rašica, pleza že 15 let in je opravila približno 600 vzponov, v zadnjih desetih letih pa je bila na več odpravah v tuje gore: leta 1979 v južnem Pamirju, kjer je med drugim opravila prvi ženski vzpon na 6974 metrov visoki Pik Revolucije, leta 1982 kot vodja ženske odprave čez severno steno 7495 metrov visokega Pika Komunizma, ko je vseh sedem članic odprave prišlo na vrh gore, leta 1985 v Tien Šanu, leta 1987 kot vodja ženske odprave po jugozahodnem grebenu Južne Anapurne, letos pozimi pa je opravila prvi jugoslovanski ženski zimski vzpon čez severno steno Eigerja (o čemer je Marija Frantar podrobno pisala v Planinskem vestniku). Poleg tega je imela ta čas ogromno zahtevnih zimskih vzponov in težavnih skalnih smeri.

— *Kako lahko poročena in zaposlena ženska in mati še najde toliko časa za plezanje in za priprave na vrhunske dosežke?*

»Včasih je težko,« pravi Marija Frantar, »toda če si človek vzame čas, si organizira delo in ima voljo, je mogoče vse opraviti.«